

**Türkmenistanyň Adalat ministrligi tarapyndan
2013-nji ýylyň 21-nji sentýabrynda 704 san bilen bellige alyndy**

**«Ylalaşyldy»
Türkmenistanyň Kärdeşler
arkalaşyklarynyň Milli merkeziniň
Başlygy
_____ M. Ýazmuhammedowa
« 9 » sentýabr 2013 ý.**

**Türkmenistanyň
Zähmet we ilaty durmuş taýdan
goramak Ministriniň 2013-nji ýylyň
« 9 » sentýabryndaky № 80-Ö
buýrugy bilen tassyklanyldy**

**Zähmet jedelleri baradaky topar hakynda
Birkysmy düzgünnama**

Şu Birkysmy düzgünnama Türkmenistanyň Zähmet kodeksine laýyklykda işlenip taýýarlandy we kärhanada, guramada, edarada we olaryň bölümlerinde (mundan beýläk – kärhana) zähmet jedelleri baradaky toparyň işiniň guralyşyny we tertibini kesgitleýär.

I. Umumy düzgünler

1. Kärhananyň zähmet jedelleri baradaky topary (mundan beýläk – Topar) iş beriji bilen işgäriň arasynda Türkmenistanyň zähmet kanunçylygyny, köpçülikleýin şertnamalaryny, ylalaşyklaryny berjaý etmekde, şonuň ýaly hem zähmet şertnamalarynda göz önünde tutulan zähmet şertleri boýunça ýüze çykýan zähmet jedellerine seredýär.

2. Zähmet jedellerine garaýan edaralar bolup zähmet jedelleri baradaky toparlar, kärhanalaryň we olaryň bölümleriniň kärdeşler arkalaşygy guramasy, kazyýetler çykyş edýär.

3. Zähmet jedelleri baradaky topar kärhanalarda we olaryň bölümlerinde ýüze çykýan zähmet jedellerine garaýan ilkinji edara bolup durýar. İşgäriň işleýän ýerinde zähmet jedelleri baradaky topar ýa-da kärdeşler arkalaşygy guramasy döredilmedik bolsa, şahsy zähmet jedellerine gös-göni kazyýetlerde garalýar

4. İşgärleriň aýry-áýry toparlarynyň zähmet jedellerine ýokarda durýan edaralar tarapyndan garalýar.

5. İşgäre täze zähmet şertlerini bellemek ýa-da dowam edýän zähmet şertlerini üýtgetmek hakyndaky zähmet jedelleri iş beriji tarapyndan hem-de degişli kärdeşler arkalaşygy guramasy tarapyndan olaryň ygtyýarlyklarynyň çäklerinde çözülýär.

6. Zähmet jedellerine seretmegiň tertibi Türkmenistanyň Zähmet kodeksi we şu Birkysmy düzgünnama bilen kadalaşdyrylýar.

II. Zähmet jedelleri baradaky toparyň işini guramak

7. Topar azyndan on baş adam işleýän kärhananyň zähmetkeşler köpçüliginiň umumy ýygnagynyň (konferensiýanyň) ygtyýarlygy esasynda iş berijiniň we kärdeşler arkalaşyklary guramasynyň deň derejedäki hemişelik wekilleriniň sanyndan saýlanylýar. Her bir tarapdan wekilleriniň sany durmuş hyzmatdaşlyk taraplarynyň ylalaşmagy boýunça kesgitlenilýär. Toparyň mejlisine taraplaryň wekilleriniň deň derejedäki sany gatnaşýar.

8. Toparyň razylygy bilen her bir tarapdan deň sanda toparyň wekili bolmadyk kärhananyň ýolbaşçylary, işgärleri we kärdeşler arkalaşyklarynyň wekilleri geçirilýän mejislere ses bermäge hukuksyz gatnaşyp bilerler.

9. Topara, kärdeşler arkalaşyklary guramasynyň wekilleri kärhananyň kärdeşler arkalaşygy guramasynyň karary bilen komitetiň agzalarynyň arasyndan hödürlenilýär, iş berijiniň wekilleri bolsa – kärhananyň ýolbaşçysynyň (ýa-da onuň ygtyýarly edilen wekiliniň) buýrugy bilen hödürlenilýär.

10. Toparyň düzümine kärdeşler arkalaşyklary guramasynyň wekili hökmünde kärhananyň kärdeşler arkalaşygy guramasynyň başlygy (orunbasary), şonuň ýaly hem komitetiň beýleki agzalary hödürlenip bilner.

Topara kärdeşler arkalaşyklary guramasynyň komitetiniň we iş berijiniň wekilleri kärhananyň kärdeşler arkalaşygy guramasynyň komitetiniň ygtyýarlyk möhletine hödürlenýärler.

11. Kärdeşler arkalaşyklary guramasy döredilmedik kärhanalarynda kärhananyň iş berijisiniň (ýa-da onuň ygtyýarly edilen wekiliniň) we işgärleriniň wekilçilikli düzüminden topar döredilýär.

12. Topar öz düzüminden toparyň başlygyny, onuň orunbasarlaryny we toparyň kätibini saýlaýar.

13. Toparyň işi jemgyýetçilik başlangyçlarynda amala aşyrylýar we iş bilen bagly çykdaýylar (iş dolandyrmak, işleri saklamak, Zähmet jedelleri baradaky toparyň mejlisiniň teswirnamasyny taýýarlamak, olardan göçürme bermek we ş.m.) kärhananyň öz hasabyna degişli edilýär. İş beriji (ýa-da onuň ygtyýarly edilen wekili) özüniň buýrugy bilen toparyň işine tehniki hyzmat edýän işgäri belleýär.

III. Toparda seredilýän meseleler

14. Topar şu aşakdaky meseleler baradaky jedellere seredýär:

a) işiň bellenilen möçberleriniň ýerine ýetirilşini üpjün edýän zähmet şertleriniň, iş kadalarynyň we ýerine ýetirilen iş boýunça kesgitlenen ölçegleri ulanmak;

b) başga işe geçirmek we işe geçirilende zähmete hak tölemek;

ç) işgäriň başlangyjynyň (öz isleginiň) bolmazlygy bilen zähmet şertnamasyny bes emek (Türkmenistanyň kanunçylygynda zähmet jedellerine garamagyň başga hili tertibi bellenilmedik ýagdaýlarda);

d) işde boş duran wagtynda we pes hilli önüm taýýarlananda, iş öndürijiliginiň kadalary ýerine ýetirilmedik halatynda zähmete hak tölemek;

e) iş wagtyndan daşary we gijeki wagtdaky işlere, dynç alyş we işlenilmeýän baýramçylyk we ýatlama günlerinde ýerine ýetirilen işe hak tölemek;

ä) dürli kwalifikasiýaly işler ýerine ýetirilende, köp gurallara hyzmat edilende, kärler (wezipeler) utgaşdyrylanda, wagtlaýyn ýok işgäriň borçlary ýerine ýetirilende zähmete hak tölemek;

f) döwlet pensiýa ätiýaçlandyrmasy;

g) gulluk iş sapary, başga ýere işe geçirilende, kabul edilende we iberilende öwezi dolma tölegleri;

h) zähmet şertnamasy bes edilende (ýatyrylanda) kömek pullarynyň tölegi;

i) işgäriň mejburi ýagdaýda işe gelmedik wagty üçin zähmet hakynyň tölegi (işe dikeltmek barada jedele seredilende bu meselä garamak zerurlygy ýüze çykan ýagdaýdan daşary);

j) kärhana ýetirilen zyýanyň (zeleliň) öwezini dolmak üçin zähmet hakyndand tutulan tutumlarynyň gaýtarylmagy;

ž) işgäriň zähmet hak ulgamynda göz önünde tutulan baýraklara hukugy we onuň möçberleri;

k) dowamlylygy kesgitlenen her ýylky esasy we beýleki rugsatlaryň görnüşleri, zähmet rugsadyň tölegi we işden boşadylmagy sebäpli ulanylmadyk zähmet rugsadynyň öwezini dolma tölegler;

l) ýyllyk işiň jemi boýunça höweslendirme tölegleri;

m) düzgün-nyzam temmisiniň berilmegi;

n) ýörite iş geýimleri, ýörite aýakgaplary, hususy gorag serişdelerini bermek we ulanmak, süýt ýa-da deň derejeli azyk önümlerini, saglygy dikeldiş – öňüni alyş iýmitini bermek we ulanmak.

15. Topar, şu aşakdaky jedelli meselelere seredip bilmeýär:

a) ýerine ýetirilmeli işleriň ölçegleri (wagt ölçegleri), hyzmat ediş ölçegleri (işgär sanawynyň ölçegleri), wezipe aýlyk haklary we tarif stawkalary, işgärler sanawynyň üýtgedilmegi;

b) pensiýalary we döwlet kömek pullary hasaplamak, bellemek we tölemek, pensiýalary we döwlet kömek pullaryny bellemek üçin iş döwrüni hasaplamak;

ç) ýeňillikleri we artykmaç hukuklary bermek üçin iş döwrüni hasaplamakda döreýän jedellere seretmegiň Türkmenistanyň kanunçylygynda garamagyň başga tertibi bellenilende (baýraklary, wezipe haklaryň we beýleki stawkalarynyň möçberlerini kesgitlemek üçin iş döwrüni hasaplamak);

d) iş berijiniň başlangyjy bilen işden boşadylan işgärleri işe dikeltmek;

e) işgäriň – iş berijä maddy zyýany tölemek hakynda;

ä) ýaşayyş jaýlaryny paýlamak we bermek, hem-de işgärleriň durmuş zerurlyklaryny kanagatlandyrmak.

IV. Toparyň işiniň tertibi

16. Eger işgäriň özbaşdak ýa-da onuň bähbidine wekilçilik edýän kärdeşler arkalaşygy guramasynyň gatnaşmagy esasynda iş beriji bilen düşünsmezlik ýagdaýy gös-göni gepleşiklerde çözülmelik bolsa, şeýle halatda zähmet jedeli Toparda garalmaga degişlidir.

17. İşgär, öz hukugynyň bozulmalary hakynda ýa-da haçanda bilmeği hökmany bolan ýagdaýynyň ýüze çykan gününden başlap üç aý möhletde arza bilen Topara ýüz tutmaga haklydyr. Bellenilen möhlet esasy sebäplere görä berjaý edilmedik halatynda, ol işgäriň ýa-da onuň ygtyýarly edilen wekiliniň arzasy esasynda Topar tarapyndan dikeldilip şeýle hem seredilip bilner.

18. Topar şahsy zähmet jedeline şol işgäriň arza beren gününden beýläk on senenama günün içinde garamaga borçlydyr.

19. Toparyň mejlisi adatça işlenilmeýän wagtlarda geçirilýär. İşň çalşykly düzgüni bolan kärhanalarda Toparyň mejlisi dahylly işgäriň hem-de şaýatlaryň we jedeliň garalmagyna gatnaşýan beýleki adamlaryň gatnaşmagy mümkin bolan wagtda bellenilýär.

20. Zähmet jedeline arza beren işgäriň ýa-da onuň ygtyýarly edilen wekiliniň gatnaşmagynda garalýar. Diňe işgäriň ýazmaça görnüşdäki arzasy boýunça işgäriň ýa-da onuň wekiliniň bolmazlygynda zähmet jedeline garamaga ýol berilýär.

21. İşgär ýa-da onuň wekili şol Toparyň mejlisine gelmedik halatynda zähmet jedeline garalmagy gaýra goýulýar. İşgäriň ýa-da onuň wekiliniň esassyz sebäplere görä ikinji gezek hem mejlise gelmedik halatynda, Topar meseläni garamakdan aýyrmak hakynda çözüti çykaryp biler, munuň özi işgäri zähmet jedeline şu Birkysmy düzgünnamada bellenen möhletiň dowamynda gaýtadan seretmek hakynda arza bermek hukugyndan mahrum etmeýär.

22. Topar mejlise şaýatlary, kärdeşler arkalaşyklary guramalaryny we beýleki jemgyýetçilik birleşikleriniň wekillerini çagyrmaga haky bardyr. Toparyň talap etmegine görä kärhananyň ýolbaşçysy bellenen möhletde topara zerur resminamalary bermäge borçludyr.

23. Toparyň mejlisiniň başynda dahylly işgäriň we iş berijiniň toparyň islendik agzasyna ony delilli ret etmäge haky bardyr. Şunuň ýaly ýagdaýda, zähmet jedeline seretmek topar tarapyndan kesgitlenýän başga wagta geçirilýär.

Toparyň agzasyna bildirilen ret etmäni kanagatlandyrmak şu tertipde çözülýär:

- a) iş berijiniň wekiline – kärhananyň iş berijisi (onuň wekili);
- b) kärdeşler arkalaşyklary guramasynyň wekiline – kärhananyň kärdeşler arkalaşygy guramasy;
- ç) işgärleriň wekilçilikli guramasynyň wekiline – işgärleriň wekilçilikli guramasy tarapyndan.

24. Toparyň her bir mejlisinde kesgitlenen görnüş boýunça Zähmet jedelleri baradaky toparyň mejlisiniň teswirnamasy ýöredilýär (1-nji goşundy). Zähmet jedelleri baradaky toparyň mejlisiniň teswirnamasyna, mejlisde toparyň başlygy ýa-da onuň orunbasary tarapyndan gol çekilýär we toparyň möhüri bilen tassyklanylýar.

25. Toparyň çözüdi kärhananyň kärdeşler arkalaşygy guramasynyň we iş berijiniň wekilleriniň arasyndaky ylalaşyk boýunça kabul edilýär.

Çözüde toparyň başlygy we kätibi gol çekýärler. Çözüti hökmany güýje eýedir hem-de hiç bir hili tassyklanmaga degişli däldir.

Toparyň çykaran çözüdi delillendirilen we Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň kadalaryna esaslandyrylan bolmalydyr.

Toparyň pul talaby barada çykaran çözüdinde işgäre berilmeli edilen puluň takyk möçberi görkezilmelidir.

Toparyň çözüdiniň nusgasy şol çözüdiň kabul edilen gününden beýläk üç senenama gününüň içinde işgäre, iş berijä we kärdeşler arkalaşygy edarasyna ýa-da işgärleriň gaýry wekilçilikli edarasyna gowşurylýar.

Toparyň çözüdi bellenen möhletde ýerine ýetirilmedik halatynda işgäre Zähmet jeddeleri baradaky toparyň şahadatnamasy berilýär, ol bolsa ýerine ýetiriji resminama hasaplanýar (2-nji goşundy).

26. Ylalaşyga gelinmedik ýagdaýda, Zähmet jeddeleri baradaky toparyň mejlisiniň teswirnamasynda, ylalaşygyň gazanylmadygy görkezilýär we her bir tarapyň teklipleri beýan edilýär. Zähmet jeddeleri baradaky toparyň mejlisiniň teswirnamasynyň nusgasy, çözüdi kabul edilen gününden başlap, üç senenama gününüň dowamynda teswirnamasynyň göçürmesi işgäre gowşurylýar ýa-da oňa poçta boýunça iberilýär.

27. Eger-de taraplar Toparyň çözüdi bilen ylalaşmasalar, Türkmenistanyň kanunçylygynda başga gaýry kada göz önünde tutulmadyk bolsa, onda olar kärhananyň kärdeşler arkalaşygy guramasyna ýüz tutmaga haklydyrlar.

28. Zähmet jeddeleri on senenama gününüň dowamynda toparda seredilmedik halatynda, ýa-da Toparda seredilende kärdeşler arkalaşygy guramasynyň we kärhananyň ýolbaşçysynyň wekilleri ylalaşyga gelip bilinmedik bolsa, şeýle-de işgär bu Toparyň çykaran çözüdi bilen ylalaşmadyk ýagdaýynda, onda işgär Zähmet jeddeleri baradaky toparyň mejlisiniň teswirnamasyndan göçürmäniň berilen gününden başlap on senenama gününüň dowamynda kazyýete zähmet jedelini çözmek hakynda arzasy bilen ýüz tutmaga haklydyr.